

BEZROBOCIE

org.pl



Migracje powrotne Polaków

**Agnieszka Fihel
Joanna Tyrowicz
Paweł Kaczmarczyk**

**BIULETYN nr 5
marzec 2008**



Program
Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności



**POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI**

Program realizuje:
Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych



Biuletyn powstał w ramach działań
programu „Work in Poland”



Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych
Warszawa, marzec 2008

Nakład: 500 szt.
Projekt graficzny: Frycz | Wicha
Skład graficzny: Mirosław Piekutowski
Korekta językowa: Dorota Matejczyk

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Przedruk i reprodukcja w jakiegokolwiek postaci całości lub części biuletynu bez pisemnej zgody Fundacji Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych są zabronione.

Migracje powrotne Polaków

Agnieszka Fihel
Joanna Tyrowicz
Paweł Kaczmarczyk

Czym są migracje powrotne?

Jedno ze sformułowanych jeszcze w XIX wieku praw dotyczących mobilności przestrzennej mówi, iż **po każdej fali emigracji ludności następuje fala powrotów**. Nie wszyscy migranci decydują się na definitywne opuszczenie kraju, a pobyt za granicą często związany jest jedynie z zajęciem czasowym (choć nie mówimy o migrantach powrotnych w przypadku wyjazdów sezonowych czy krótkookresowych). Powroty mogą wynikać z porażki w przystosowaniu się do życia w innym kraju i być podyktowane przekonaniem, że w kraju rodzinnym sytuacja jest bardziej korzystna niż za granicą. Mogą także wynikać z osiągniętego na wyjeździe sukcesu, na przykład finansowego, który migranci chcą przenieść na ojczysty grunt.

W Polsce, kraju o bogatych tradycjach emigracyjnych, powroty wychodźców obserwowano w okresie 20-lecia międzywojennego, PRL-u, a także po 1989 roku. Ta ostatnia fala napływu związana jest ze zmianami społeczno-gospodarczymi w Polsce, w tym także z wprowadzeniem gospodarki wolnorynkowej umożliwiającej prowadzenie niezależnej działalności gospodarczej w kraju. Chęć uczestniczenia w tych zmianach okazała się ważnym motywem powrotu dla osób, które z różnych przyczyn – politycznych, ekonomicznych, zawodowych, wyjechały przed 1989 rokiem. **Od momentu pogorszenia się koniunktury na rynku pracy w roku 2001 oraz wraz z przybliżającą się perspektywą wstąpienia Polski do Unii Europejskiej obserwowane było duże natężenie wyjazdów za granicę i bardzo prawdopodobnym następstwem tego odpływu będzie w przyszłości fala powrotów.**

Migracje powrotne w innych krajach Europy

Fale powrotów mają obecnie miejsce w tych krajach Europy Zachodniej, z których w przeszłości wyjeżdżały tysiące migrantów zarobkowych:

➤ Irlandii, która wstąpiła do UE w 1973 roku i w której notowano dużą emigrację zarobkową, przede wszystkim do Wielkiej Brytanii;

➤ Grecji, która wstąpiła w 1981 roku do UE i z której wyjeżdżano przede wszystkim do Niemiec;

➤ Hiszpanii i Portugalii, które wstąpiły do UE w 1986 roku i w których miały miejsce masowe wyjazdy zarobkowe za granicę, głównie do Francji i Niemiec.

We wszystkich wyżej wymienionych krajach saldo migracji zagranicznych było ujemne aż do początku lat 90. Wówczas rozpoczęły się powroty wychodźców, które stymulowane były reformami gospodarczymi oraz poprawą warunków ekonomicznych i społecznych w krajach pochodzenia, przede wszystkim spadkiem stopy bezrobocia i wzrostem liczby wolnych miejsc pracy. Do czynników przyczyniających się do powrotów należały również złe warunki pracy za granicą, takie jak niestabilność zatrudnienia, dyskryminacja ze względu na pochodzenie, a także niemożność prowadzenia satysfakcjonującego życia rodzinnego lub zgromadzenie odpowiedniej ilości środków finansowych umożliwiających rozpoczęcie działalności gospodarczej w ojczyźnie.

Migracje powrotne Polaków po 1989 roku – skala zjawiska

Jedynym źródłem informacji o polskich migracjach powrotnych pozostaje Narodowy Spis Powszechny z 2002 roku. Niestety, o najnowszym, tj. mającym miejsce po 2002 roku, napływie Polaków do ojczyzny wiemy niewiele. Dane spisowe, choć dostępne z dużym opóźnieniem czasowym, są jednak bardzo szczegółowe i wyczerpujące.

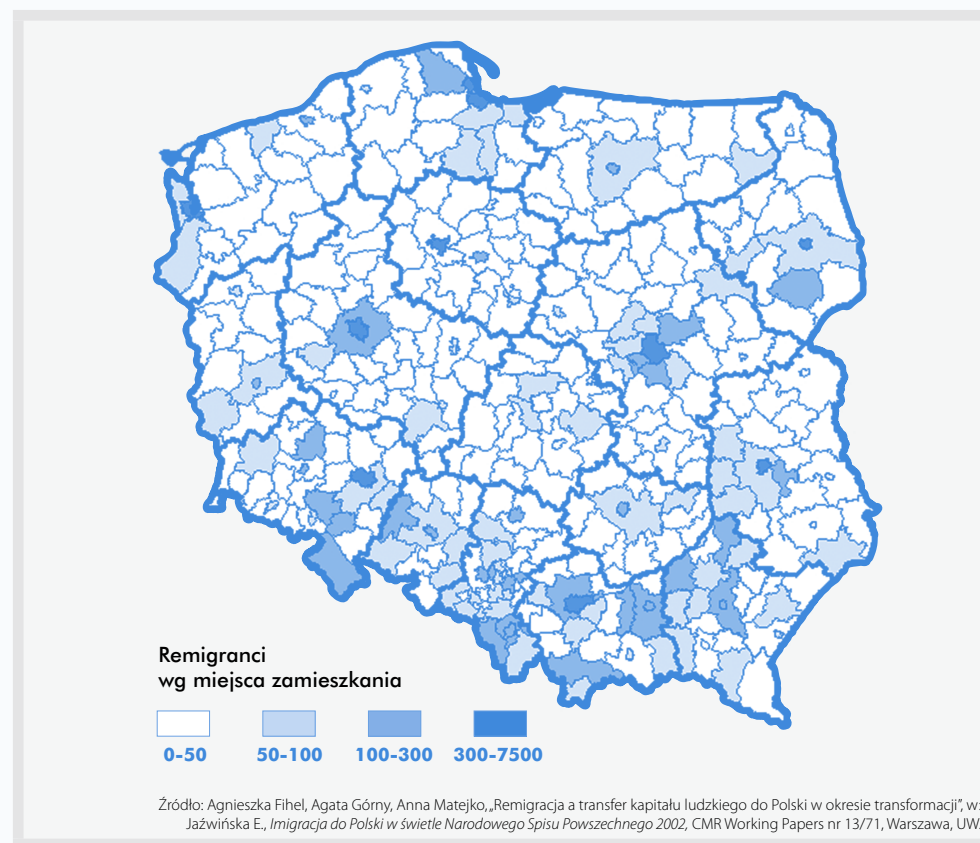
Według spisu w okresie 1989-2002 przyjechało na stałe 85,5 tys. osób, w tym 15,5 tys. cudzoziemców i aż 70 tys. polskich obywateli. Oznacza to, że najważniejszym strumieniem napływu do Polski jest nie imigracja obcokrajowców, lecz właśnie powroty polskich wychodźców. **Spośród wymienionych 70 tys. Polaków, ok. 20 tys. ponownie wyjechało z naszego kraju,** przy czym

znakomita większość z nich była w momencie przeprowadzania spisu nieobecna dłużej niż 3 miesiące, co wskazuje na zjawisko powtórnej emigracji¹.

Kierunek geograficzny powrotów

Polacy wracają z krajów, które w przeszłości były głównymi kierunkami emigracji z Polski: z Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Kanady. Wielu z nich posiada podwójne obywatelstwo, polskie i inne, najczęściej niemieckie, amerykańskie, kanadyjskie i australijskie. Dotyczy to w szczególności osób młodych, które wyemigrowały w wieku dziecięcym lub urodziły się za granicą. Migracje powrotne są zjawiskiem typowo miejskim: aż 81% migrantów zamieszkało po powrocie do Polski w miastach. Połowa z nich osiedliła się w jednym z czterech województw – mazowieckim, śląskim, małopolskim lub dolnośląskim, jednak magnesami przyciągającymi migrantów do tych regionów były przede wszystkim wielkie miasta: **Warszawa, Kraków oraz Wrocław** (Ryc. 1), do pewnego stopnia również Trójmiasto i Poznań. **Wyróżniające się skupiska migrantów powrotnych obserwuje się także na Dolnym i Górnym Śląsku, skąd w przeszłości emigrowano do Niemiec, oraz na Podkarpaciu, skąd wyjeżdżano do Stanów Zjednoczonych.** W przypadku Śląska i innych regionów południowej Polski mamy wyraźnie do czynienia z powrotami do miejsc pochodzenia, natomiast o osiedlaniu się w dużych miastach decydują bez wątpienia częściej względy ekonomiczne (zwłaszcza możliwości uzyskania pracy), niż miejsce urodzenia.

Ryc. 1. Liczba polskich migrantów powrotnych, którzy wrócili w latach 1989-2002 według miejsca zamieszkania, 2002 r.



Kim są migranci powrotni?

Co można powiedzieć o 50 tys. Polaków, którzy powrócili do Polski i zostali w niej na stałe? Bardzo duży odsetek, bo **aż 28% migrantów powrotnych stanowią ludzie młodzi, do 20. roku życia.** Jednak jedynie 18% z nich urodziło się w Polsce, przy czym wśród podwójnych obywateli odsetek ten jest zasadniczo niższy. W powrocie do Polski biorą udział przede wszystkim dwie

¹ Grupę tę nazywa się reemigrantami, a ponowną emigrację reemigracją.

Ryc. 2. Liczba polskich migrantów powrotnych, którzy wrócili w latach 1989-2002, według wieku, 2002 r.

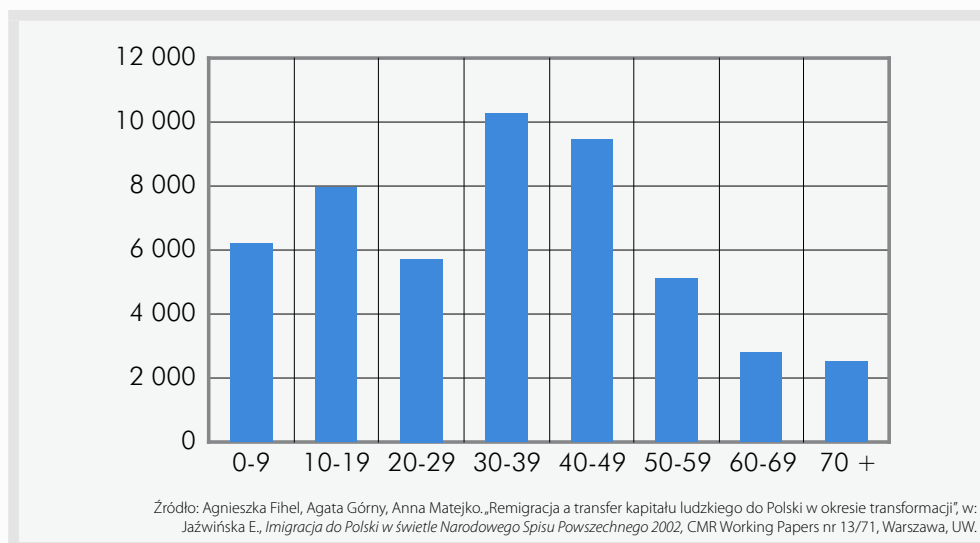


Tabela 1. Podstawowe dane dotyczące migrantów powrotnych*, 2002

	Liczba	Procent
Liczba migrantów powrotnych	50 074	100,0
Liczba kobiet	24 942	49,8
W wieku 0-19 lat	14 158	28,3
W wieku 20-59 lat	30 605	61,1
W wieku 60 i więcej lat	5 306	10,6
Z wyższym wykształceniem (spośród osób w wieku 15 i więcej lat)	12 223	30,0
Mieszkańcy miasta	40 701	81,3
Z podwójnym obywatelstwem	13 688	27,3
Urodzeni za granicą	17 681	35,3
Zatrudnieni (spośród osób w wieku 15 i więcej lat)	19 703	51,5
Bezrobotni (spośród osób w wieku 15 i więcej lat)	5 174	13,5

* Dotyczy to osób, które powróciły z zagranicy na stałe do Polski w okresie 1989-2002
 Źródło: Agnieszka Fihel, Agata Górny, Anna Matejko, „Remigracja a transfer kapitału ludzkiego do Polski w okresie transformacji”, w: Jaźwińska E., *Imigracja do Polski w świetle Narodowego Spisu Powszechnego 2002*, CMR Working Papers nr 13/71, Warszawa, UW.

generacje: dzieci i młodzieży oraz ich rodziców, osób wieku 30-49 lat (Ryc. 2). Osoby starsze, po 60. roku życia, stanowią zaledwie 11% migrantów powrotnych. O tym, iż **migracje powrotne to w polskim przypadku powroty rodzin lub do rodzin**, świadczy nie tylko struktura wiekowa migrantów powrotnych (dominacja dwóch pokoleń: dzieci i rodziców), ale również typy gospodarstw domowych tworzone przez nich w Polsce. Są to przede wszystkim rodziny składające się z małżonków (partnerów) i dzieci lub z samotnych rodziców i dzieci. Jedynie co piąty migrant mieszka w gospodarstwie domowym bez dzieci, samotnie (13%) lub ze współmałżonkiem (partnerem) – 10%. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że **migrację dzieci i młodzieży determinują nie tylko decyzje rodziców odnośnie ich karier zawodowych, lecz także chęć uczenia się i studiowania w Polsce**, o czym świadczy wysoki odsetek studentów wśród młodych migrantów powrotnych.

Według spisu **migranci powrotni są bardzo dobrze wykształceni i w dużym stopniu aktywni zawodowo**. Aż 69% osób w wieku 15 i więcej lat ma wykształcenie co najmniej średnie, z czego prawie połowa posiada wykształcenie wyższe. Są to wskaźniki zdecydowanie lepsze niż dla całej populacji Polaków. Co drugi migrant powrotny w wieku 15 i więcej lat jest zatrudniony, zaś 13% poszukuje zatrudnienia, a dalsze 35% pozostaje biernie zawodowo, głównie ze względu na naukę i studia. Główne źródło utrzymania dorosłych migrantów powrotnych to praca poza rolnictwem, przede wszystkim w sektorze prywatnym. Do rzadkości należą osoby pobierające zasiłki dla bezrobotnych, renty i emerytury.

Reemigranci, czyli kto ponownie wyjechał z Polski

Jak już wspomniano, w okresie 1989-2002 20 tys. polskich wychodźców powróciło do Polski i do momentu przeprowadzania spisu w 2002 roku ponownie wyjechało za granicę. Okazuje się, że **reemigranci istotnie różnią się cechami społeczno-demograficznymi od tych migrantów powrotnych, którzy pozostali na stałe w naszym kraju**. Po pierwsze, reemigranci są gorzej

wykształceni: częściej posiadają oni wykształcenie zawodowe i średnie zawodowe niż ci, którzy w Polsce pozostali (50% wobec 36%), rzadziej natomiast posiadają wykształcenie wyższe (17% wobec 24%). Oznacza to, iż powroty do Polski są selektywne z uwagi na rodzaj wykształcenia: są one „opłacalne” dla osób z wyższym wykształceniem, mniej atrakcyjne zaś dla tych z gorszymi kwalifikacjami zawodowymi. **Po drugie, bardzo wysoki jest wśród reemigrantów odsetek osób z podwójnym obywatelstwem: aż 50%.** Wywiady przeprowadzone z Polakami legitymującymi się podwójnym obywatelstwem wskazują, iż posiadanie drugiego paszportu jest często traktowane jako zabezpieczenie na wypadek niepowodzenia w kraju, do którego się powraca. Fakt, iż tak wielu reemigrantów posiada podwójne obywatelstwo, wskazuje na częste wykorzystywanie tej formy asekuracji. **Po trzecie, wśród reemigrantów niski jest udział dzieci i młodzieży, wysoki zaś osób w wieku 20-39 lat, to jest w wieku największej mobilności przestrzennej** (51% wobec 32% wśród migrantów, którzy zostali w Polsce). Na podstawie tych porównań można jedynie stawiać hipotezy o tym, kto osiąga sukces po powrocie do naszego kraju, a kto decyduje się na powrotną emigrację. Jednakże tego, że powrót do Polski jest opłacalny w szczególności dla osób z wyższym wykształceniem i bogatym doświadczeniem zawodowym, w dobitny sposób dowodzi *casus* migrantów powrotnych z wyższym wykształceniem.

Mit drenażu mózgow

Mianem drenażu mózgow określa się masową emigrację osób z wyższym wykształceniem, przede wszystkim naukowców, specjalistów, przedstawicieli wolnych zawodów. Często pojawiają się głosy, iż w Polsce jest to realne zagrożenie. Tymczasem ze spisu wynika, iż **drenaż mózgow miał miejsce jedynie w latach 80., przede wszystkim bezpośrednio po wprowadzeniu stanu wojennego.** Wówczas odsetek osób z wyższym wykształceniem wśród emigrantów był dużo wyższy od analogicznego odsetka dla całej populacji Polski. **Natomiast**

w okresie 1989-2002 wykształcenie polskich emigrantów była zdecydowanie słabsze od średniego wykształcenia mieszkańców Polski. Badania przeprowadzone na polskich uczelniach i w instytutach naukowych na przełomie lat 80. i 90. dowiodły, iż na początku transformacji ustrojowej miał miejsce bardzo liczny odpływ pracowników z sektora nauki, jednakże był on związany przede wszystkim z przenoszeniem się do innych sektorów gospodarki: prywatnych firm, administracji rządowej czy organizacji pozarządowych. Natężenie wyjazdów za granicę utrzymywało się w przypadku naukowców na bardzo niskim poziomie i można twierdzić, iż tak mała mobilność międzynarodowa uniemożliwiała wręcz zdobycie wiedzy i doświadczenia niezbędnych dla pracy naukowej.

Mitowi drenażu mózgow zaprzeczają również dane dotyczące migracji powrotnych. Okazuje się, że **co trzeci dorosły emigrant, który zdecydował się w okresie 1989-2002 na powrót do Polski, posiada wyższe wykształcenie.** W wartościach absolutnych wynosi to jedynie 12 tys. osób, jednakże ze społecznego i ekonomicznego punktu widzenia ich znaczenie dla Polski jest nie do przecenienia. Wśród migrantów powrotnych z wyższym wykształceniem dominują osoby z wyłącznie polskim obywatelstwem (78%), urodzone w Polsce (80%), w wieku 30-49 lat (60%), żyjące w Polsce z rodziną (75%), zamieszkałe w mieście (91%), przede wszystkim w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Poznaniu. Migranci ci powracają z takich krajów, jak Stany Zjednoczone, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Kanada.

Aż 83% migrantów powrotnych z wyższym wykształceniem w wieku 20 i więcej lat jest aktywnych ekonomicznie, w tym 75% jest zatrudnionych. **Migranci powrotni z wyższym wykształceniem zajmują najważniejsze stanowiska na rynku pracy – są specjalistami, urzędnikami wyższego szczebla, przedstawicielami kadry zarządzającej.** Wśród specjalistów, których odsetek wśród zatrudnionych migrantów z wyższym wykształceniem wynosi ponad 80%, najpopularniejszymi dziedzinami działalności są **szkolnictwo (wszystkie szczeble nauczania), ochrona zdrowia, działalność wydawnicza, działalność prawnicza, rachunkowo-księgowo i doradztwo.** Osoby

z wyższym wykształceniem rzadziej niż pozostali migranci powrotni są pracodawcami i rzadziej pracują na własny rachunek.

Migranci powrotni odnoszą sukces, jeśli mają niezbędne kompetencje

Ogólnie można stwierdzić, że **sytuacja zawodowa, a zapewne i materialna, migrantów powrotnych z wyższym wykształceniem jest bardzo korzystna**. Są to w większości pracownicy zatrudnieni na ważnych stanowiskach, w pełnym wymiarze godzin, a praca stanowi dla nich główne źródło dochodu. Skala bezrobocia oraz bierności zawodowej w tej grupie jest dużo niższa w porównaniu z pozostałymi wychodźcami. Jednocześnie powracający migranci osiedlają się przede wszystkim w dużych polskich miastach, gdzie, jak wiadomo, wysokie kwalifikacje mogą być szczególnie dobrze opłacane.

Wszystko to wskazuje na to, że migranci powrotni z wyższym wykształceniem mają istotny wpływ na rozwój gospodarczy w Polsce. **Rozpoczęte w 1989 roku przemiany systemowe i gospodarcze wymagały dużej liczby osób dysponujących wyższym wykształceniem, specjalistów z dziedziny prawa, ekonomii, bankowości i zarządzania, posiadających doświadczenie pracy w gospodarce wolnorynkowej, znających języki obce, a także gotowych do inwestycji i podjęcia działalności gospodarczej w Polsce**. W przypadku tych migrantów czynnik ekonomiczny mógł decydować o powrocie do Polski. Jednakże badania jakościowe wskazują, iż powroty motywowane są zarówno względami racjonalnymi (ekonomicznymi), jak i sentymentalnymi, takimi jak patriotyzm czy chęć animowania zmian społecznych i politycznych. Można wręcz pokusić się o twierdzenie, że migranci z wyższym wykształceniem są nosicielami zachodnich wzorców nie tylko w sferze zawodowej, ale również społecznej. I choć brak na to dowodów w postaci procentów i wykresów, **migrację powrotną Polaków należy traktować jako napływ wysokiej jakości kapitału ludzkiego do polskiej gospodarki i polskiego społeczeństwa**.

Co z migrantami, którzy wracają w wyniku porażki?

Badania dotyczące migrantów sezonowych na rynku pracy w Polsce wskazują, iż **osoby, dla których migracja była możliwością zarobkowania, w miarę kolejnych wyjazdów pogarszały swoje szanse zatrudnienia w kraju, szczególnie zatrudnienia stabilnego**. Program zatrudnienia sezonowego miał być formą wsparcia osób dotkniętych procesami restrukturyzacji, negatywnymi następstwami reform i bezrobociem. Zatrudnienie sezonowe nabrało znaczenia przewidywanego przez pomysłodawców jednak dopiero w drugiej połowie lat 90. i w tym okresie zaznacza się dominacja osób bezrobotnych. W okresie tym wyjeżdżają nie tylko bezrobotni, ale i osoby bierne zawodowo, tj. pozbawione pracy w Polsce i nieposzukujące pracy lub takiej, które nigdy nie pracowały (np. zajmujące się gospodarstwem domowym). W tym kontekście można przyjąć tezę, że strategia uwzględniająca wyjazdy do prac sezonowych stała się w drugiej połowie lat 90. sposobem ucieczki przed bezrobociem. Niepokojący jest jednak fakt, że strategia ta jest względnie trwała i w niewielkim stopniu przyczyniała się do zmiany statusu na polskim rynku pracy. Badania indywidualne wskazują wręcz, że **migracje sezonowe mogą zwiększać ryzyko bezrobocia i sprzyjać trwałej dezaktywacji na polskim rynku pracy**.

Zdaniem ekspertów, pod względem szans na rynku pracy **w przypadku migrantów powrotnych o niewysokim poziomie kwalifikacji sytuacja może przedstawiać się podobnie, jak w przypadku migrantów sezonowych**. Wyjazd, który miał być szansą na szybkie zwiększenie indywidualnego kapitału oraz poprawienie sytuacji indywidualnej, w przypadku porażki nie tylko osłabia motywację do poszukiwania rozwiązań umożliwiających wyjście z trudnej sytuacji, ale także może się przyczyniać do dewaluacji posiadanych przed wyjazdem kompetencji. Dlatego wydaje się, że **migranci powrotni rejestrujący się jako osoby bezrobotne stanowią szczególnie wrażliwą na bodźce i wymagającą interwencji grupę ryzyka na lokalnych rynkach pracy**.

Dlaczego migranci wracają?

W odniesieniu do migracji powrotnej do Polski w okresie po 1989 roku należy mówić o dwóch falach przyjazdów. **Pierwsza miała związek z przemianami zachodzącymi w Polsce po upadku ustroju socjalistycznego:** nastaniem demokracji, wolności słowa, respektowaniem swobód obywatelskich, w tym swobody mobilności międzynarodowej (w przeciwieństwie do wcześniejszego okresu osoby powracające z zagranicy miały możliwość reemigracji), a także wprowadzeniem zasad wolnego rynku i gospodarki kapitalistycznej. **Beneficjentami tych zmian stały się osoby dobrze wykształcone, posiadające doświadczenie pracy w gospodarce wolnorynkowej, znające języki obce. Takimi kwalifikacjami mogli się pochwalić polscy emigranci, którzy w okresie 1989-2002 przyjechali na stałe do naszego kraju.** W powrotach tych brały udział całe rodziny, przede wszystkim pokolenie ich dzieci, dość licznie reprezentowane w populacji migrantów powrotnych zarejestrowanej przez spis z 2002 roku.

O drugiej fali migrantów powrotów można mówić w kontekście polskiej akcesji do UE. Przykłady innych państw europejskich – Irlandii, Grecji, Hiszpanii i Portugalii – wskazują, iż **w okresie od 5 do 15 lat od akcesji do Unii Europejskiej następują fale powrotów migrantów zarobkowych.** Prawidłowość ta wynika po części ze złych warunków pracy w kraju emigracji, wiążących się z dyskryminacją, niepewnością zatrudnienia czy niemożnością awansu, po części zaś z poprawy koniunktury gospodarczej w krajach pochodzenia. Boom gospodarczy nastąpił w przypadku tych krajów w latach 90. i trwa nadal. Jego konsekwencją był spadek stopy bezrobocia, wzrost liczby wakatów i poprawa warunków prowadzenia prywatnej działalności gospodarczej.

W niedalekiej przyszłości **można się zatem spodziewać powrotów polskich migrantów poakcesyjnych.** Jak liczna będzie ta fala powrotów, ilu polskich

emigrantów zdecyduje się na stały powrót do naszego kraju, zależy od kilku czynników, przede wszystkim:

- możliwości osiągnięcia sukcesu materialnego i zawodowego w kraju emigracji;
- możliwości osiągnięcia sukcesu materialnego i zawodowego w kraju pochodzenia;
- zachętę do powrotu i pomocy w kraju pochodzenia po powrocie.

Jeśli chodzi o pierwszy z wyżej wymienionych czynników, to wiele wskazuje na to, iż odegra on dużą rolę w podejmowaniu decyzji o powrocie do Polski. Dane pochodzące z Wielkiej Brytanii, głównego po Niemczech kraju docelowego najnowszej emigracji z Polski, wskazują, iż wielu polskich migrantów zarobkowych wykonuje w tym kraju prace proste, poniżej swoich kwalifikacji zawodowych, i co za tym idzie, nisko płatne. Wzrost i rozwój gospodarczy w Polsce, poprawa sytuacji na krajowym rynku pracy, coraz większy popyt na pracowników o wybranych kwalifikacjach będą stanowić silną zachętę dla polskich emigrantów do przeniesienia się do kraju ojczystego.

Trzeci czynnik stymulujący migrację powrotną – zachęty i pomoc w kraju pochodzenia, jest domeną instytucji rządowych i pozarządowych. W Irlandii i trzech krajach Europy Południowej motywem przewodnim takich działań było **podtrzymywanie kontaktu pomiędzy emigrantami a krajem pochodzenia, przede wszystkim poprzez organizowanie spotkań z przedstawicielami kraju pochodzenia i akcji informacyjnych, a także prowadzeniem działań na rzecz reintegracji migrantów powrotnych w kraju ojczystym.** Większość działań ukierunkowanych było na przyciągnięcie przedsiębiorców oraz osób młodych, z natury skłonnych do podejmowania ryzyka związanego z migracją i jednocześnie bardzo wartościowych dla gospodarki kraju pochodzenia.

Rekomendacje

Z punktu widzenia społeczności lokalnych migracje powrotne mogą stanowić zarówno dodatkowy impuls dla rozwoju lokalnego, jak i dodatkowe wyzwanie dla systemu integracji społecznej i aktywizacji zawodowej. Osoby, które w wyniku wyjazdu z Polski poprawiły swoją sytuację indywidualną, dysponują najczęściej doświadczeniem i/lub środkami finansowymi wystarczającymi do rozpoczęcia niezależnej działalności gospodarczej i tworzenia nowych miejsc pracy. **Jak wskazują dostępne dane, dominującym obecnie trendem są powroty osób do dużych ośrodków miejskich - w wielu przypadkach określenie „powrót” ma charakter czysto symboliczny, gdyż migranci nie wracają do miejsc, z których pochodzą, ale po okresie migracji zagranicznej angażują się w mobilność wewnętrzną i osiedlają w regionach silnie zurbanizowanych. Aby odwrócić ten trend, konieczne jest stworzenie przyjaznych warunków powrotu, związanych ze wsparciem aktywności zawodowej i społecznej w pierwszym okresie po powrocie do Polski.** Te działania obejmować muszą nie tylko ułatwienia dotyczące spełniania wymogów administracyjnych charakterystycznych dla polskiego systemu prawnego i kontekstu lokalnego (np. szeroka i przystępna informacja o możliwościach i sposobach uzyskania meldunku czy założenia działalności gospodarczej w danej gminie), ale także informacja o panujących tam warunkach życia. Konieczne jest popularyzowanie informacji na temat dostępności opieki przedszkolnej i szkolnej, a także zdrowotnej oraz kwestii bezpieczeństwa osobistego.

Społeczności lokalne będą miały do czynienia również z powracającymi do Polski migrantami, których wyjazd nie spełnił ich oczekiwań dochodowych, zawodowych czy osobistych. Pierwszym punktem oparcia dla takich osób będzie w sposób naturalny rodzina. Należy jednak przyjąć, że **większość tych osób będzie potrzebowała wsparcia służb zatrudnienia, być może w pierwszej kolejności także służb pomocy społecznej.** Co bardzo istotne, brak sukcesu na wyjeździe nie musi oznaczać, iż dana osoba nie

pozyskała wartościowych, poszukiwanych na lokalnym rynku pracy kompetencji w wyniku doświadczenia pracy za granicą. Najbardziej adekwatnymi instrumentami wydają się zatem indywidualne plany działań (IPD) oraz intensywne pośrednictwo pracy, przy ewentualnym wsparciu psychologicznym.

O autorach

Agnieszka Fihel

Mgr Agnieszka Fihel jest doktorantką na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz członkiem Ośrodka Badań nad Migracjami WNE UW. Interesuje się współczesnymi procesami ludnościowymi, w tym mobilnością terytorialną. Autorka publikacji z dziedziny migracji zagranicznych.

Joanna Tyrowicz

Dr Joanna Tyrowicz jest adiunktem w Katedrze Teorii Rozwoju Gospodarczego na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz pracownikiem naukowym Forschungsinstitut Zur Zukunft der Arbeit w Bonn. Jest autorką publikacji na temat polskiego rynku pracy oraz aktywności organizacji pozarządowych działających w tym obszarze. Współtworzyła analizy dokumentów programowych na lata 2007-2013, w tym także ewaluacje ex ante Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Od 2005 roku współpracuje z FISE.

Paweł Kaczmarczyk

Dr Paweł Kaczmarczyk jest adiunktem w Katedrze Demografii na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz kierownikiem Środkowoeuropejskiego Centrum Badań Ekonomicznych. Od 1997 roku jest członkiem Ośrodka Badań nad Migracjami WNE UW. Autor licznych publikacji poświęconych problematyce migracji zarobkowych i rynku pracy.

Bilans migracji powrotnych

Podjmując decyzję o powrocie należy być świadomym kosztów i korzyści związanych z powrotem do kraju. Poniżej zebrano hipotetyczne skutki powrotu migrantów, przy czym obok konsekwencji powrotów dla migrantów i ich rodzin przedstawiono także potencjalne skutki dla społeczności i regionów, do których wracają migranci.

	konsekwencje +	konsekwencje –
DLA MIGRANTÓW I ICH RODZINY	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Powrót do kraju wynika zazwyczaj z przekonania, że w porównaniu z warunkami za granicą tutaj życie może dawać więcej satysfakcji. ➤ Migranci wracają do kraju zwykle z kapitałem zgromadzonym za granicą oraz nowymi kompetencjami – mogą one być wykorzystane dla poprawy sytuacji gospodarstwa domowego. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Powrót do Polski w przypadku porażki migracyjnej może zagrażać więzom rodzinnym – szczególnie wtedy, gdy wyjazd był realizacją strategii dochodowej całego gospodarstwa domowego. ➤ W sytuacji braku możliwości trwałego wejścia na polski rynek pracy potencjalny sukces związany z migracją powrotną może łatwo przekształcić się w porażkę.
DLA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Migranci powrotni mogą dysponować środkami wystarczającymi, by wesprzeć rozwój lokalnej przedsiębiorczości. ➤ Dopływ pieniędzy z zagranicy: potencjalna działalność inwestycyjna, tworzenie nowych miejsc pracy. ➤ Migranci powrotni to duży potencjał demograficzny (większość z nich to osoby w tzw. wieku mobilnym), istotny zwłaszcza dla małych miast i terenów wiejskich. ➤ Osoby powracające z zagranicy często za sprawą kompetencji zdobytych za granicą mogą stać się swoistymi „ekspertami” i liderami lokalnych społeczności. Rola ta nie musi się ograniczać do sfery ekonomicznej, może obejmować również sferę społeczną i kulturową. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Migranci powrotni mogą wymagać szczególnie intensywnego wsparcia publicznych służb zatrudnienia. ➤ W sytuacji braku wsparcia migracja powrotna może z łatwością przekształcić się w reemigrację. To oznaczałoby na przykład trwałe przekształcenie migracji czasowych w osiedleńcze i definitywną utratę zasobów kapitału ludzkiego. ➤ Zasobni migranci powrotni wracają zazwyczaj do dużych ośrodków miejskich, co stanowi trwałe osłabienie potencjału rozwojowego danej społeczności lokalnej.

BIULETYNY to seria wydawnicza Fundacji Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, poświęcona problematyce rynku pracy w Polsce. Wydania biuletynów w wersji elektronicznej można znaleźć na portalu www.bezrobocie.org.pl.



Fundacja Inicjatyw Społeczno – Ekonomicznych
00-630 Warszawa, ul. Polna 24 lok. 7
T: + 48 22 875 07 68-69, F: +48 22 825 70 76
e-mail: fise@fise.org.pl, [http: www.fise.org.pl](http://www.fise.org.pl)